

Potvissen *Physeter macrocephalus* voor de Nederlandse kust, april 1993

Sperm Whales off the Dutch coast, April 1993

Op 6 april 1993 werden berichten ontvangen van een aantal 'grote walvissen' boven Terschelling. Een door de kustwacht gewaarschuwde helikopterpiloot vond rond 09.00 uur (MEZT) inderdaad een groep walvissen ter hoogte van het Bornrif, aan de westpunt van Ameland (53°29'NB, 5°35'OL). De piloot slaagde erin vanuit de helikopter kleurenfoto's te maken, waaruit bleek dat het om een groep Potvissen *Physeter macrocephalus* ging. Volgens de piloot, die ongeveer een kwartier boven de groep rondvloog, ging het om zes exemplaren en zwommen de dieren niet in een bepaalde richting. Aan de

hand van de foto's, waarop er drie tegelijk zichtbaar zijn, kon de soort eenvoudig gedetermineerd worden op grond van de grootte, de positie van het blaasgat (voorop links), en de onopvallende rugvin (vgl. Camphuysen).

De aanwezigheid van een groep Potvissen in de zuidelijke Noordzee is uitermate ongebruikelijk. Zo nu en dan strandt een volwassen stier op onze kust. De laatste gevallen dateren van 15 december 1979 (Egmond aan Zee) en 2 april 1990 (Terschelling), terwijl een derde exemplaar werd gezien op 12 februari 1989 bij Koksijde (Vlaanderen; Van Bree & Smeenk 1982, Van Gompel 1991, Sliggers & Wertheim 1992). Alle recente strandingsgevallen in onze omgeving betroffen al langer dode dieren. Op 8 en 10 december 1991 werd een opnieuw een levend dier tussen de Vlaamse Banken waargenomen (Vandewalle 1992). Voor een grotere groep Potvissen moeten we ver terug in de tijd. In 1577 (acht exemplaren), 1617 (vijf) en 1762 (acht) werden groepen Potvissen op de Nederlandse kust aangetroffen (Van Deinse 1931). Toch staat de waarneming van 1993 voor de Nederlandse kust niet geheel op zichzelf. In de nazomer van 1992 werd door Mike Harris een zestal Potvissen bij Isle of May (Oost Schotland, ter hoogte van Edinburgh) waargenomen (M.L. Tasker pers. med.). Op 22 februari 1993 zwom een zestal jonge mannetjes de Scapa Flow binnen, een door eilanden omringde baai in de Orkney Eilanden. Tot verbazing van de locale bevolking bleven de dieren in de baai en toen ze weken later nog steeds geen aanstalten maakten om de Scapa Flow te verlaten, ontstond alom bezorgdheid omtrent het welzijn van de dieren. verondersteld werd dat Potvissen in de baai onmogelijk voldoende voedsel konden vinden en spoedig werden pogingen ondernomen om de walvissen te verdrijven in de richting van de Atlantische Oceaan. Pas op 25 maart werden de dieren met behulp van een speciaal georganiseerde 'grindadrap' (drijfjacht zoals die op de Faerøer Eilanden traditioneel uitgevoerd wordt om Grienden *Globicephala melas* baaien in te drijven) uit de Scapa Flow verjaagd. Omdat het voorkomen van Potvissen in de Noordzee iets uitermate ongewoons is, zeker wanneer het gaat om een grotere groep, is het waarschijnlijk dat het wat betreft de Potvissen in de Scapa Flow en bij Ameland, maar vermoedelijk ook in het geval van Isle of May vorige nazomer, dezelfde dieren betrof. Gelukkig zijn er nog geen berichten over een strandende groep Potvissen, maar het is de vraag of de verhuizing van de Scapa Flow naar de zuidelijke Noordzee voor de dieren een verbetering genoemd mag worden.

Summary On 6 April 1993 six Sperm Whales were observed by fishermen and photographed by a helicopter pilot, just off Ameland (Dutch Wadden Sea islands: 53°29'N, 5°35'E). Because Sperm Whales are extremely rare in the North Sea, it is likely that this herd was the same as was recorded in Scapa Flow, Orkney, Scotland,

from 22 February to 25 March 1993. Earlier records of larger groups of Sperm Whales off the Dutch coast are at least 200 years old. Most recent findings were strandings of adult males (15 December 1979 Egmond aan Zee, 12 February 1989 Koksijde (Vlaanderen, Belgium), and 2 April 1990 Terschelling) and a sighting of single individual swimming off the Belgian coast (8-10 December 1991).

Bree P.J.H. van & Smeenk C. 1982. Strandings van Cetacea op de Nederlandse kust in 1978, 1979 en 1980. *Lutra* 25: 19-29.

Camphuijsen C.J. 1989. Het herkennen van de Potvis *Physeter macrocephalus* op zee. *Huid en haar* 8: 21-26.

Deinse A.B. van 1931. De fossiele en recente Cetacea van Nederland. H.J. Paris, Amsterdam.

Gompel J. van 1991. Cetacea aan de Belgische kust, 1975-1989. *Lutra* 34: 27-36.

Sliggers B.C. & Wertheim A.A. (eds) 1992. Op het strand gesmeten. Vijf eeuwen Potvisstrandings aan de Nederlandse kust. Walburg Pers, Haarlem.

Vandewalle J. 1992. Potvis gestrand voor Belgische kust. *Zoogdier* 3: 28-29.

Kees (C.J.) Camphuijsen, Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ), Postbus 59, 1790 AB Den Burg, Texel

Peter J.H. Reijnders, Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO), Postbus 167, 1790 AB Den Burg, Texel